

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/bitwa-warszawska-1920/104208,Uroczyste-odsloniecie-pomnika-Poleglych-Zolnierzy-Wojsk-Balonowych-Torun-14-sier.html>
25.04.2024, 09:30

Uroczyste odsłonięcie pomnika Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych - Toruń, 14 sierpnia 2020

**Prezentacji, w ramach obchodów 100. rocznicy Bitwy
Warszawskiej, dokona prezes Instytutu Pamięci Narodowej dr
Jarosław Szarek. Instytut współfinansował odbudowę pomnika.**

W Parku Miejskim na Bydgoskim Przedmieściu w Toruniu odbyła się uroczystość odsłonięcia pomnika Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych. Rozpoczęła się od prezentacji historii pomnika, której dokonał prof. Krzysztof Mikulski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Jestem dzisiaj bardzo szczęśliwy, bo ta inicjatywa udała nam się. Udała się dzięki pomocy wielu instytucji i wielu osób prywatnych – zaznaczył prezes Towarzystwa Miłośników Torunia.

W uroczystej chwili odsłonięcia pomnika i przecięcia szarfy uczestniczyli m. in. prezes IPN dr Jarosław Szarek oraz prezydent Miasta Torunia Michał Zaleski. W dalszej części wydarzenia okolicznościowe przemówienie wygłosił prezes IPN dr Jarosław Szarek:

Ci, którzy mieli zwykle obserwować przedpole gdzieś z wysoka, pełnili służbę zwykłych, szeregowych żołnierzy. Ale nie cofnęli się przed tym obowiązkiem i zapłacili za to wysoką cenę. Te nazwiska, na tym pomniku, dowodzą, jak wysoka ta cena była. [,,,] Niepodległa Polska była wdzięczna tym, którym zawdzięczała swoje ocalenie i wзоiła takie jak ten pomniki. Pomnik niezwykle urokliwy, pomnik w tym pięknym Toruniu, będący jeszcze jedną

perełką, dającą urok temu miastu.

Następnie przemówienia wygłosili prezydent miasta Torunia oraz przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Odbudowy Pomnika Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych Andrzej Szmak. Uroczystość zakończył Apel Poległych. Elementem wzbogacającym wydarzenie były odbywające się jednocześnie pokazy lotnicze i balonowe.

Wśród przedstawicieli IPN byli obecni: przewodniczący Kolegium IPN prof. Wojciech Polak, dyrektor Oddziału IPN w Gdańsku prof. Mirosław Golon, naczelnik Delegatury IPN w Bydgoszczy Edyta Cisewska oraz pracownicy Oddziałowego Biura Upamiętniania Walki i Męczeństwa na czele z naczelnik Katarzyną Lisiecką.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Gdańsku [sfinansowało rzeźbę orła wieńczącego zrekonstruowany pomnik Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych](#). Dzieło artysty rzeźbiarza Macieja Jagodzińskiego-Jagenmeera stanowi główny element monumentu.

Dodatkowo OBUWiM IPN Gdańsk zrealizował trzy inskrypcje na pomniku, zawierające informacje o zniszczeniu monumentu przez Niemców we wrześniu 1939 roku, wraz z nazwiskami poległych żołnierzy wojsk balonowych w czasie wojny polsko-bolszewickiej.

W skład Komitetu Honorowego Odbudowy Pomnika Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych w Toruniu wchodzi m.in. prezes IPN dr Jarosław Szarek oraz dyrektor IPN Gdańsk prof. Mirosław Golon. Jego przewodniczącym był Wiceprezes Rady Ministrów Piotr Gliński.

Odstąpienie pomnika odbyło się w ramach obchodów Święta Wojska Polskiego i 100. rocznicy Bitwy Warszawskiej.

HISTORIA WOJSK BALONOWYCH

W listopadzie 1918 r., po 123 latach zaborów Polska powróciła na mapę polityczną Europy. Choć formalnie proklamowano niepodległość, młode państwo stanęło przed kolejnym, olbrzymim wyzwaniem. Rozpoczął się kilkuletni proces walki o granice odrodzonej Rzeczypospolitej, w którym udział wzięły m.in. wojska balonowe. Ich sformowanie było skutkiem opanowania przez powstańców wielkopolskich poznańskiej hali sterowcowej oraz przejęcia znajdującego się tam sprzętu. Utworzone jednostki wykorzystano już wkrótce podczas wojny polsko-bolszewickiej. Początkowo prowadziły obserwację na froncie, później, ze względu na dynamikę walk, 1. Pułk Aeronautyczny przekształcono w formację piechoty. Mimo znacznych utrudnień, takich jak brak należytego uzbrojenia i stałego wsparcia artylerii, „aeropiechury” wykonali postawione przed nimi zadania. Kilkunastu z nich

poległo, ponosząc najwyższą ofiarę.

Żołnierze 1. Pułku Aeronautycznego za swoje czyny bojowe zostali uhonorowani łącznie 3 orderami Virtuti Militari i 66 Krzyżami Walecznych. Po zakończeniu działań wojennych jednostki zostały rozlokowane w trzech miastach: Poznaniu, Legionowie oraz Toruniu. W tym ostatnim Batalion Balonowy stacjonował nieprzerwanie, aż do wybuchu II wojny światowej. Żołnierzom, którzy zginęli podczas wojny polsko-bolszewickiej poświęcono monument. Został odsłonięty 5 maja 1937 r. w Parku Miejskim na Bydgoskim Przedmieściu. Tego dnia przypadało święto Batalionu obchodzone na pamiątkę utworzenia pierwszej polskiej jednostki balonowej.

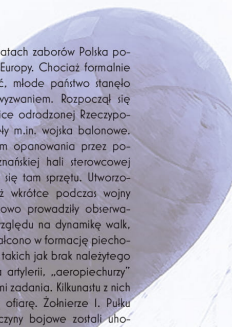

Ppor. obs. bal. Bronisław Lubański – dowódca II batalionu I Pułku Aeronautycznego II RP, śmiertelnie ranny podczas natarcia na Bindugi 2.08.1920, odzn. Srebrnym Krzyżem Virtuti Militari.

W listopadzie 1918 r., po 123 latach zaborów Polska powróciła na mapę polityczną Europy. Chociaż formalnie proklamowano niepodległość, młode państwo stało przed kolejnym, olbrzymim wyzwaniem. Rozpoczął się kilkuletni proces walki o granice odratowanej Rzeczypospolitej, w którym udział wzięły m.in. wojska balonowe. Ich sfomowanie było skutkiem opanowania przez powstańców wielkopolskich poznajskiej hali sterowcowej oraz przejścia znajdującego się tam sprzętu. Uważone jednostki wykorzystano już wkrótce podczas wojny polsko-bolszewickiej. Początkowo prowadziły obserwację na froncie, później, ze względu na dynamikę walk, I. Pułk Aeronautyczny przekształcono w formację piechoty. Mimo znacznych utrudnień, takich jak brak należytego uzbrojenia i stałego wsparcia artylerii, „aeropluchury” wykonali postawione przed nimi zadania. Kilku z nich poległo, ponosząc najwyższą ofiarę. Żołnierze I. Pułku Aeronautycznego za swoje czyny bojowe zostali uhonorowani łącznie 3 orderami Virtuti Militari i 66 Krzyżami Walecznych. Po zakończeniu działań wojennych jednostki zostały rozlokowane w trzech miastach: Poznaniu, Legionowie oraz Toruniu. W tym ostatnim Batalion Balonowy stacjonował nieprzerwanie, aż do wybuchu II wojny światowej.

Żołnierzom, którzy zginęli podczas wojny polsko-bolszewickiej poświęcono monument. Został odsłonięty 5 maja 1937 r. w Parku Miejskim na Bydgoskim Przedmieściu. Tego dnia przypadało święto Batalionu obchodzone na pamiątkę utworzenia pierwszej polskiej jednostki balonowej. Na czterometrowym cokole osadzono rzeźbę orła zrywającego się do lotu, trzymającego w szponach krzyż Virtuti Militari, wieniec z liści wawrzynu i dębu oraz kotwicę. Ten jeden z najpiękniejszych pomników przedwojennego Torunia wyszedł spod dłuta artysty rzeźbiarza Michała Kamińskiego, rozstrzelanego przez Niemców w 1944 r. w czasie powstania warszawskiego. Michał Kamiński był bratem mjr. Konstantego Rolicza-Kamińskiego, dowódcy toruńskiego Batalionu Balonowego w latach 1934-1939.

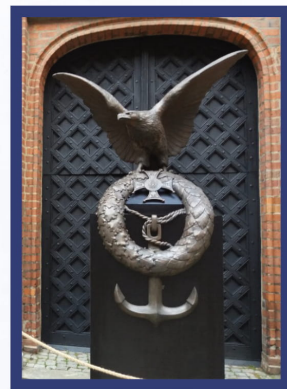
W Toruniu funkcjonowała również, przeniesiona z Poznania, Oficerska Szkoła Aeronautyczna. Została umieszczona w koszarach im. gen. Ignacego Prądzyńskiego przy ul. Sienkiewicza. Dobrze zachowany obiekt, a także dogodna lokalizacja, bliskość portu sterowcowego oraz poligonu artyleryjskiego, stwarzały dobre warunki do funkcjonowania placówki. Kursy w Poznaniu i Toruniu szkoliły nie tylko zawodowych żołnierzy, ale stały się także kuźnią kadr sportowych, a oficerowie na nich wyszkoleni szybko zostali uznani ojcami krajowego sportu balonowego. Pierwsze loty na balonach wolnych odbyły się w 1921 r., a już 12 lat później świętowano sukcesy, które na stałe wpięły dorobek polskich baloniarzy w dzieje światowej aeronautyki. W latach 1933-1938 Polacy aż czterokrotnie zdobyli puchar Gordana-Bennetta, który do dzisiaj jest najbardziej prestiżowym trofeum w tej dyscyplinie. Ostatnie

rozgrywki przed wojną wygrali kpt. Antoni Janusz oraz por. Franciszek Janik. Według regulaminu zawodów następny powietrzny rajd odbywał się w ojczyźnie zwycięzcy, co oznaczało, że Polska miała być gospodarzem kolejnej edycji. Wydarzenie zaplanowano na 3 września 1939 r., lecz przeprowadzenie tego widowiska uniemożliwiła napaść Niemiec na Rzeczpospolitą.

Do obrony kraju zmobilizowano kompanie balonów zaporowych i obserwacyjnych. Jednak ze względu na sposób prowadzenia działań wojennych odegrały w nich niewielką rolę. Część żołnierzy została wzięta do niewoli niemieckiej, sowieckiej bądź internowana na Węgrzech i w Rumunii. Wielu z nich ewakuowano najpierw do Francji, a później do Wielkiej Brytanii, gdzie w 1940 r. weszli w skład Polskiej Eskadry Balonowej i kontynuowali walkę o niepodległość.

Jedną z konsekwencji wojny była zmiana toruńskiego krajobrazu, z nieba zniknęły dobrze znane balony i sterowce. Jesienią 1939 r., po zajęciu Torunia przez Niemców, Pomnik ku czci Poległych Żołnierzy Wajk Balonowych został zniszczony. Zgodnie z polityką okupanta, wszelkie znaki polskości miały zniknąć z przestrzeni miasta.

Rekonstrukcja orła, głównego elementu Pomnika Żołnierzy Wajk Balonowych, dzieło artysty rzeźbiarza Macieja Jagodzińskiego-Jagenmeer zrealizowana przez Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Gdańsku.

O minionej rzeczywistości przypomina dziś ulica Balonowa, która dawniej wiodła do hali sterowcowej. Po wojnie nazwa była jedynym wspomnieniem baloniarzy. W 2017 r., z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Torunia, powołano Komitet Organizacyjny Odbudowy Pomnika Żołnierzy Wajk Balonowych. Staraniem wielu osób, dzięki zaangażowaniu instytucji państwowych i samorządów rekonstrukcja monumentu stała się faktem. Wykonana z brązu rzeźba orła wieńcząca pomnik została ufundowana przez Instytut Pamięi Narodowej. Ma nie tylko upamiętniać poległych żołnierzy, ale także świadczyć o ścisłych związkach Torunia z przedwojenną aeronautyką i wojskami balonowymi. To wotum wdzięczności mieszkańców miasta na IOO, rocznie odzyskiwania niepodległości i przyłączenia Torunia do Rzeczypospolitej.

Pomnik Żołnierzy Wajk Balonowych w Toruniu, dzieło rzeźbiarza Michała Kamińskiego, odsłonięty 5 maja 1937 roku. Zniszczony przez Niemców w 1939.

oprac. Regina Dąbkowska
OBUWM IPN w Gdańsku Delegatura w Bydgoszczy

Na czterometrowym cokole osadzono rzeźbę orła zrywającego się do lotu, trzymającego w szponach krzyż Virtuti Militari, wieniec z liści wawrzynu i dębu oraz kotwicę. Ten jeden z najpiękniejszych pomników przedwojennego Torunia wyszedł spod dłuta artysty rzeźbiarza Michała Kamińskiego, rozstrzelanego przez Niemców w 1944 r. w czasie powstania warszawskiego. Michał Kamiński był bratem mjr. Konstantego Rolicza-Kamińskiego, dowódcy toruńskiego Batalionu Balonowego w latach 1934-1939. W Toruniu funkcjonowała również, przeniesiona z Poznania, Oficerska Szkoła Aeronautyczna. Została umieszczona w koszarach im. gen. Ignacego Prądzyńskiego przy ul. Sienkiewicza. Dobrze zachowany obiekt, a także dogodna lokalizacja, bliskość portu sterowcowego oraz poligonu artyleryjskiego, stwarzały dobre warunki do funkcjonowania placówki. Kursy w Poznaniu i Toruniu szkoliły nie tylko zawodowych żołnierzy, ale stały się także kuźnią kadr sportowych, a oficerowie na nich wyszkoleni szybko zostali uznani ojcami krajowego sportu balonowego. Pierwsze loty na balonach wolnych odbyły się w 1921 r., a już 12 lat później

świętowano sukcesy, które na stałe wpisały dorobek polskich baloniarzy w dzieje światowej aeronautyki. W latach 1933-1938 Polacy aż czterokrotnie zdobyli puchar Gordona-Bennetta, który do dzisiaj jest najbardziej prestiżowym trofeum w tej dyscyplinie.

Ostatnie rozgrywki przed wojną wygrali kpt. Antoni Janusz oraz por. Franciszek Janik. Według regulaminu zawodów następny powietrzny rajd odbywał się w ojczyźnie zwycięzcy, co oznaczało, że Polska miała być gospodarzem kolejnej edycji. Wydarzenie zaplanowano na 3 września 1939 r., lecz przeprowadzenie tego widowiska uniemożliwiła napaść Niemiec na Rzeczpospolitą. Do obrony kraju zmobilizowano kompanie balonów zaporowych i obserwacyjnych. Jednak ze względu na sposób prowadzenia działań wojennych odegrały w nich niewielką rolę. Część żołnierzy została wzięta do niewoli niemieckiej, sowieckiej bądź internowana na Węgrzech i w Rumunii. Wielu z nich ewakuowano najpierw do Francji, a później do Wielkiej Brytanii, gdzie w 1940 r. weszli w skład Polskiej Eskadry Balonowej i kontynuowali walkę o niepodległość. Jedną z konsekwencji wojny była zmiana toruńskiego krajobrazu, z nieba zniknęły dobrze znane balony i sterowce. Jesienią 1939 r., po zajęciu Torunia przez Niemców, Pomnik ku czci Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych został zniszczony. Zgodnie z polityką okupanta, wszelkie znaki polskości miały zniknąć z przestrzeni miasta. O minionej rzeczywistości przypomina dziś ulica Balonowa, która dawniej wiodła do hali sterowcowej. Po wojnie nazwa była jedynym wspomnieniem baloniarzy.

W 2017 r., z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Torunia, powołano Komitet Organizacyjny Odbudowy Pomnika Żołnierzy Wojsk Balonowych. Staraniem wielu osób, dzięki zaangażowaniu instytucji państwowych i samorządów, rekonstrukcja monumentu stała się faktem. Wykonana z brązu rzeźba orła wieńcząca pomnik została ufundowana przez Instytut Pamięci Narodowej. Ma nie tylko upamiętniać poległych żołnierzy, ale także świadczyć o ścisłych związkach Torunia z przedwojenną aeronautyką i wojskami balonowymi. To wotum wdzięczności mieszkańców miasta w 100. rocznicę odzyskania niepodległości i przyłączenia Torunia do Rzeczypospolitej.

oprac. Regina Dąbkowska OBUWiM IPN w Gdańsku Delegatura w Bydgoszczy

Film o historii pomnika